

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Divi Thomae Aqvinatis Doctoris Angelici Opera Omnia

Summa diligentia ad exemplar Romanæ Impreßionis restituta

Secunda secundae Summa Theologiae

Thomas <von Aquin, Heiliger>

Venetiis, 1593

2 vtrum vtraque earum sit virtus.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-72772](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-72772)

cut actus interior & exterior ab illo imperatus, quia efficaciter ap- petens vindictam, si potest inferre poenam, inferit. Maior probatur: quia actus interior & exterior eadem numero prudentia regulantur. Secundo, quia clementia omnino superflua: consequens est falsum. ergo. Probatur sequela: quia moderata plene ira, aut est moderata

* Lib. 4. cap. 5. tom. 5.

illatio poenae, aut nō. Si est moderata, ergo superflua clementia. Si non, dicitur unum impossibile: quia illatio poenae in ultione iniuriae nunquam fit sine impulsu irae. Tertiō, quia sequeretur aliquem simul esse clementissimum, & similiter crudelissimum, & mansuetissimum, quae sunt impossibilia, nisi ponendo quod mansuetudo & clementia sint circa alias, & alias personas. Probatur sequela, ponendo hominē frequenter exercitatum in actibus illius virtutis, & alterius virij.

Lib. 2. cap. 3. circa princ.

* Li. 2. de in- uentione in fo. 3. ante si dem libri.

In tertia re- gula que in- cepit, Ante omnia fra- tres Carissi- mi, tom. 2.

Ad huius euiden- tiam questionis scito quod auctor est male intellectus ab istis. Intendit siquidē auctor quod clementia, & mansuetudo habent diuersas materia proprias, sicut iu- stitia & liberalitas, & non quod vna sit circa actum interiorē imperantem, & alia circa actum exteriorē imperatū. Hoc enim ridiculum est per se loquēdo. Sed quia contingit mansuetudinem & clementiam cōiungi in vno numero effectū, puta diminutione exterioris poenae, cum quis ex animi lenitate, & ex irae moderatione ad diminutionem poenae tendit, sicut contingit iustitiam & liberalitatem cōiungi in hoc vno effectū. q. est nō furari, dū quis & ex amore alieni boni, & ex moderata cupiditate pecuniae, furtū declinat: ideo auctor simul tractat de his virtutibus, breuitatis causa declarauit simul eartum concursum in vnum effectum, & diuersitatem materiarum, in hoc quidem articulo inchoauit, in sequētibz perfectē, vt in ar. 3. patet. Sunt ergo per se loquēdo, materia clementia & mansuetudinis disparata, sicut iustitia & liberalitatis, & non sunt subordinatae, nisi quando per accidens concurrunt. Clemens enim est qui ex lenitate animi penas legales mitigat infra iustitiae latitudinem, ubi patet quod nullus de ira est sermo: mansuetus autē est mediū in ira tenens, & consequenter sic iudicans. Vbi patet quod nulla est subordinatio, aut imperij & im-

Postea arg- a. huius ar.

Lib. 2. cap. 3. tom. 5.

4. Ethic. * Ira autem est appetitus vindictae. Cū ergo clementia sit lenitas superioris aduersus inferiorem in constituendis poenis, vt Seneca dicit in secundo de clementia, & per poenas autem fit vindicta, videtur, quod clementia & mansuetudo sint idem.

¶ 2 Præt. Tullius dicit in secundo rethor. * quod clementia est virtus, per quam animus concitatus in odium alicuius, benignitate retinetur, & sic videtur quod clementia sit moderatiua odij: sed odium, vt August. ¶ dicit, causatur ab ira, circa quam est mansuetudo. ergo videtur quod mansuetudo & clementia sint idem.

¶ 3 Præt. Idem vitium non contrariatur diuersis virtutibus: sed idē vitium opponitur mansuetudini & clementiae, scilicet crudelitas. ergo videtur quod mansuetudo & clementia sint penitus idem.

SED CONTRA est, quod secundum praedictam definitionem Senecae, * Clementia est lenitas superioris aduersus inferiorē: mansuetudo autē nō solum est superioris ad inferiorē, sed cuiuslibet ad quemlibet. ergo mansuetudo & clementia nō sunt penitus idem.

REPON. Dicendum, quod sic dicitur in 2. Ethic. * virtus moralis consistit circa passiones & actiones. Passiones autē interiores sunt exteriorum actionū principia, aut etiam impedimenta: & ideo virtutes quae moderant passiones, quodammodo concurrunt in eundē effectum cum virtutibus quae moderantur actiones, licet specie differant. Sicut ad iustitiā proprie pertinet cohibere hominē a furto, ad quod aliquis inclinatur per inordinatum amorē, vel concupiscentiā pecuniae, quae moderatur per liberalitatem: & ideo liberalitas concurret cum iustitia in suo effectū, qui est abstinere a furto: & hoc etiam considerandum est in proposito. Nam ex passione irae prouocatur aliquis ad hoc, quod grauiorem inferat poenā. Ad clementiam autē pertinet directe, quod sit diminutiua poenarum, quod quidem impediri posset per excessum

parati conuictio, sed solum quoniam conuictio. ¶ Ad primam ergo obiectionem dicitur, quod actibus imperantibus & imperato per se videtur virtute, & vera est maior, sed minor est illatio poenae vt respiciatur a clementia

ira. Et ideo mansuetudo, in quantum refractat impetum irae, concurret in eundem effectum cum clementia. Differunt tamen ad inuicem, in quantum clementia est moderatiua exterioris punitionis mansuetudo autem proprie dicitur nūc passionem irae.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod mansuetudo proprie respicit ipsam vindictam appetitum: sed clementia respicit ipsas poenas, quae exteriori adhibentur ad vindictam.

AD SECUNDUM dicendum, quod affectus hominis inclinatur ad minorationem eorum, quae homini ipse nō placet. Ex hoc autē quod aliquis amat aliquē, prouenit quod non placet ei per se poena eius, sed solum in ordine ad alium, puta ad iustitiā, vel ad correctionē eius qui punitur. Et ideo ex amore prouenit, quod aliquis sit promissus ad clementiam, & ex odio impeditur talis diminutio. Et propter hoc Tullius dicit, * quod animus concitatus in odium, scilicet ad grauius puniendum, per clementiam retinetur, ne scilicet acriorum poenam inferat, non quod clementia sit directe odij moderatiua, sed poenae.

AD TERTIUM dicendum, quod mansuetudini, & ex odio impeditur talis diminutio. Et propter hoc Tullius dicit, * quod animus concitatus in odium, scilicet ad grauius puniendum, per clementiam retinetur, ne scilicet acriorum poenam inferat, non quod clementia sit directe odij moderatiua, sed poenae.

AD TERTIUM dicendum, quod mansuetudini, & ex odio impeditur talis diminutio. Et propter hoc Tullius dicit, * quod animus concitatus in odium, scilicet ad grauius puniendum, per clementiam retinetur, ne scilicet acriorum poenam inferat, non quod clementia sit directe odij moderatiua, sed poenae.

ARTICVLVS II.

Vtrum tam clementia, quam mansuetudo sit virtus.

AD SECUNDUM sic proceditur. Videtur, quod neque clementia, neque mansuetudo sit virtus. Nulla enim virtus alteri virtuti opponitur: sed vtraque videtur

litis vitium in materia ista esse facilius hoc humani animi limites exiit, & ad beatitudinem. ¶ Super Quae sitiois centesima pagina.

In art. 2. eiusdem q. dubium occurrit circa pro quanto redditur ratio ibi, quae dicitur

sunt circa idem. Videtur enim hoc esse falsum, quoniam utraq; est circa punitiones, sed securitas inflexibiliter, clementia flexibiliter. Male ergo dicitur, quod non sunt circa idem.

¶ Ad hoc dicitur, quod licet securitas, & clementia sint circa idem remota, non tamen sicut circa idem proxime quoniam clementia directe est circa

diminutionem poenarum, ita quod proprius eius actus est diminutio, & propria materia est poena ut diminuenda: severitas vero directe est circa ipsam inflexionem integre poene, ita quod proprius eius actus est infringere integram poenam, & propria illius materia est poena ut integre infringenda: quod auctor in litera significavit per inflexionem poene absque additione. Et sic patet, quod vera redita est ratio, quare non sunt opposita, quia non sunt circa idem. Sed responsio hanc nihil valet: quoniam isto modo exponendo, nunquam virtus, & vitium essent circa idem, quoniam actus virtutis semper est aliud ab actu vitii.

¶ 2 Præ. Virtus corrumpitur per superfluum & diminutum: sed tam clementia, quam mansuetudo in quadam diminutione consistunt, nam clementia est diminutiva poenarum, mansuetudo autem est diminutiva iræ, ergo neque clementia, neque mansuetudo est virtus.

¶ 3 Præ. Mansuetudo, sive mititas ponitur Matth. 5. inter beatitudines, & inter fructus ad Galat. 5. sed virtutes differunt & a beatitudinibus, & a fructibus, ergo non continentur sub virtute.

¶ Sed contra est, quod dicit Seneca in 2. de clementia. * Clementiam & mansuetudinem omnes viri boni præstant: sed virtus est proprie que pertinet ad bonos viros. Nam virtus est quæ bonum facit habentem, & opus eius bonum reddit, ut dicitur 2. * Ethicor. ergo clementia & mansuetudo sunt virtutes.

¶ Respondendum quod ratio virtutis moralis consistit in hoc, quod appetitus rationi subdatur, ut patet per Philosophum in 1. Ethic. * Hoc autem servatur tam in clementia, quam in mansuetudine. Nam clementia in diminuendo poenas aspicit ad rationem, ut Seneca dicit in secundo de clementia. * Similiter etiam mansuetudo secundum rationem rectam moderatur iras, ut dicitur in 4. Ethic. ¶ Unde manifestum est, quod tam clementia quam mansuetudo est virtus.

¶ Ad primum ergo dicendum, quod mansuetudo non directe opponitur severitati. Nam mansuetudo est circa iras, severitas autem attenditur circa exteriorem inflexionem poenarum: unde secundum hoc videretur magis opponi clementia, que etiam circa exteriorem punitionem consideratur, ut dictum est: non tamen opponitur, eo quod utrunque est secundum rationem rectam. Nam severitas inflexibilis est circa inflexionem poenarum, quoniam hoc recta ratio requirit. Clementia autem diminutiva est poenarum etiam secundum rationem rectam, quando scilicet oportet, & in quibus oportet: & ideo non sunt opposita, quia non sunt circa idem.

¶ Ad 2. dicendum, quod secundum philosophum in 4. Ethic. * habitus qui medium tenet in ira, est innominatus. Et ideo virtus nominatur a diminutione iræ, quæ significatur nomine mansuetudinis, eo quod virtus propinquior est diminutioni, quam superabundantia propter hoc, quod naturalius est homini appetere vindictam iniuriarum illatarum, quam ab hoc deficere, quia vix alicui nimis parva videntur iniurie sibi illatæ, ut dicit Salustius. * Clementia autem est diminutiva poenarum, non quidem in respectu ad id, quod est secundum rationem rectam, sed in respectu ad id quod est secundum legem communem, quam respicit iustitia legalis. Sed propter aliqua particularia considerata, clementia diminuit poenas, quasi decernens hominem non esse magis puniendum. Unde dicit Seneca in 2. de Clementia. * Clementia hoc primum præstat, ut quos dimittit, nihil aliud illos pati debuisse pronuntiat: venia verò, debita poenæ remissio est. Ex quo patet quod clementia comparatur ad severitatem, sicut episcopia ad iustitiam legalem, cuius pars est severitas quantum ad inflexionem poenarum secundum legem: differt tamen clementia ab episcopia, ut infra dicitur. * Ad 3. dicendum, quod beatitudines sunt actus virtutum, fructus autem sunt delectationes de actibus virtutum. Et ideo nihil prohibet mansuetudinem poni & virtutem, & beatitudinem, & fructum.

ARTICULVS III.

Utrum prædictæ virtutes sint partes temperantiæ.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quod prædictæ virtutes non sint partes temperantiæ. Clementia enim est diminutiva poenarum, ut dictum est. * Hoc autem philosophus in 5. Ethicor. ¶ attribuit episcopie, que pertinet ad iustitiam, ut supra habitum est. * ergo videtur quod clementia non sit pars temperantiæ.

¶ 2 Præ. Temperantia est circa concupiscentias: mansuetudo autem & clementia non respiciunt concupiscentias, sed magis iram, & vindictam. non ergo debent poni partes temperantiæ.

¶ In eodem articulo in responsione ad secundum nota duo. Primo, quod licet virtus sit perfectio quædam naturalis inclinationis, quæ est secundum rationem, nomina tamen virtutum inveniuntur posita a contrariis ad naturales inclinationes, propterea quia talibus naturalibus inclinationibus communiter abutimur. Et propterea sonant quid vitiosum, ut patet de temperantia, quæ a temperamento naturalis concupiscentiæ ad secundum tactum delectabilia dicta est. Et simile quid accidit in proposito. Nam sicut concupiscentia carnalis sonat quid malum, quamvis sit naturalis ita ira malum sonat, quamvis naturalis. Et propterea virtus a defectu iræ nomen accipit, non quia virtus contra naturæ sit inclinationem, sed propter rationem dictam. Nota secundum differentiam inter clementiam, & veniam, quod clementia non est remissio poenæ debita, sed est diminuendo reduciua ad debitam secundum æquitatem, ut in litera patet ex Seneca. Venia autem est donatiua poenæ debita, ita quod nec iustitia communis, nec æquitas excusatur, quin poena sit debita.

¶ Super Questionis centesima quinquagesima septima Aristotelium tertium.

¶ In art. 3. eiusdem quod 157. dubium ex Martino occurrit in quaest. 3. de mansuetudine, arguente contra auctorem in hoc, quod mansuetudo ponitur virtus adiuncta temperantiæ, tunc primo,

¶ In contrariatione Cati-line in c. euus scituus est Cæsarioratio, ante medium.

¶ In art. 3. sequenti ad 1. arg.

¶ Supra q. 142 cor. & ad 2. Et infra q. 6. 161. 2. 4. cor. Et 2. dist. 44. q. 2. ar. 2. ad 3. Et 3. dist. 32. q. 3. ar. 2. Art. 1. & 2. p. reced. * lib. 5. c. 10. * Q. 120. ar. 1. 2.

lib. 4. cap. 5. con. 5.

lib. 2. circa 2. sine illius.

Supra q. 142 cor. & ad 2. Et infra q. 6. 161. 2. 4. cor. Et 2. dist. 44. q. 2. ar. 2. ad 3. Et 3. dist. 32. q. 3. ar. 2. Art. 1. & 2. p. reced. * lib. 5. c. 10. * Q. 120. ar. 1. 2.